

Treball de línia

Estudi preliminar de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana

Panorama general en l'àmbit de la informàtica i les
tecnologies de la informació i la comunicació

M. Amor Montané March

Tutora: M. Teresa Cabré Castellví

Treball de línia: lèxic, terminologia i discurs especialitzat

Índex

1	<i>Introducció</i>	2
2	<i>La normalització terminològica en llengua catalana</i>	4
2.1	El concepte de normalització	4
2.2	La normalització terminològica en llengua catalana	7
2.3	L'objecte de la normalització terminològica	8
2.4	La implantació de la terminologia normalitzada	10
3	<i>Objectius i hipòtesis</i>	12
4	<i>Metodologia</i>	14
4.1	Corpus d'anàlisi	16
4.2	Selecció de les unitats d'anàlisi	17
5	<i>Anàlisi i resultats</i>	19
5.1	Presentació dels resultats	19
5.2	Anàlisi dels resultats	21
5.3	Tendències observades	36
6	<i>Conclusions</i>	40
7	<i>Bibliografia</i>	42

Annex 1. Termes normalitzats pel Consell Supervisor del Termcat en l'àmbit de la informàtica i les TIC

Annex 2. Freqüències absolutes per als termes normalitzats i els seus concurrents

Annex 3. Classificació formal de la variació denominativa que presenten els concurrents dels termes normalitzats

1 Introducció

És un fet reconegut que la terminologia només apareix de manera espontània en el discurs quan una llengua s'utilitza de forma natural en els contextos especialitzats, ja siguin de producció de coneixement o de transmissió i ensenyança. En la llengua catalana, subsidiària històricament del castellà, la llengua oficial de l'estat, i científicament i tecnològicament depenent de l'anglès, la producció espontània de terminologia per part de científics i tècnics és molt irregular.

En els últims anys han aparegut altres factors que condicionen l'evolució de totes les llengües, i especialment la de les llengües minoritàries i/o minoritzades: la generalització dels contactes culturals internacionals, el caràcter multilingüe dels intercanvis d'informació en àmbits especialitzats, el fet que la majoria de novetats, tant materials com conceptuals (i per tant també denominatives) provenen dels països més rics, més desenvolupats científicament i tecnològicament i amb més capacitat productiva... Això fa que la gran majoria de conceptes i termes nous provinguin del món anglosaxó i concretament dels EUA i es vehiculin majoritàriament en anglès. Tot plegat provoca que l'allau de manlleus que arriba a tots els sistemes lingüístics sigui ingent, i encara que les llengües grans el puguin engolir i aquesta invasió massiva de manlleus no els representi un problema, les llengües minoritàries han de controlar l'entrada de la nova terminologia manllevada, si no volen córrer el risc de transformar-se en llengües d'ús únicament informal, que han de recórrer a les llengües de comunicació internacional per als intercanvis d'informació en els àmbits especialitzats.

En situacions com aquestes, es considera legítima una intervenció en la llengua orientada a crear una terminologia pròpia, adequada a cada temàtica i d'acord amb la viabilitat en cada context, que pugui guiar els científics i els tecnòlegs en l'adaptació de manlleus i en la formació o la creació de noves propostes. I això és el que es duu a terme en el context terminològic del català, on un organisme de caràcter institucional, el Termcat, amb el concurs de científics i tècnics, elabora guies de creació i adaptació de terminologia i, sobre la base d'aquestes guies, aprova i difon terminologia nova.

No obstant això, i com de fet sembla lògic que passi, els recursos terminològics creats per aquest organisme oficial no sempre tenen l'èxit que es podria esperar, sovint perquè els especialistes, quan han incorporat un terme manllevat, es resisteixen a substituir-lo

per un altre, a no ser que tinguin una forta consciència de la necessitat de seguir unes directrius en favor del creixement harmònic de la llengua. Tanmateix, els estudis sobre la implantació de les formes en català aprovades pel Termcat són molt escassos i poc sistemàtics.

Fer un seguiment de la implantació de la terminologia normalitzada en els usos especialitzats permetria establir graus d'èxit i de fracàs de les unitats terminològiques, de manera que potser es podrien conèixer millor les variables que influeixen de manera més decisiva en la implantació o la no-implantació de les formes neològiques aprovades pel Termcat.

Aquest és, doncs, l'objectiu final al qual volem arribar amb la nostra investigació, que ha de derivar en la tesi doctoral. Aquest treball que tenim entre les mans, però, només n'és una llavor, la llavor que ens ha de permetre obtenir una visió general del panorama terminològic català amb relació a la implantació de la terminologia normalitzada per l'organisme oficial.

Per a aconseguir aquest objectiu hem realitzat un experiment en l'àmbit de la informàtica i de les tecnologies de la informació i la comunicació: hem controlat un conjunt de casos normalitzats pel Termcat i n'hem analitzat el grau d'implantació (mitjançant una metodologia creada *ad hoc*), la qual cosa ens ha permès de dibuixar, a grans trets, un mapa de la implantació de la terminologia normalitzada en aquest camp i, a més, d'observar tendències comunes compartides pels conceptes que presenten comportaments terminològics similars.

A banda d'aquesta anàlisi exploratòria i de la descripció de la metodologia utilitzada, a la primera part del treball fem una breu descripció del funcionament del procés de normalització en llengua catalana, que ens permetrà de comprendre millor les funcions del Termcat, com a centre de terminologia oficial del català, i el procés d'implantació de la terminologia que aquest organisme aprova i difon.

2 La normalització terminològica en llengua catalana

2.1 El concepte de normalització

Abans de començar, considerem que és essencial explicar què entenem per normalització de la terminologia catalana, ja que la denominació *normalització* ha estat utilitzada històricament per a fer referència a diversos conceptes, que tenen significats molt propers, però que no es refereixen pas al mateix.

Originàriament, el concepte de *normalització* prové de l'àmbit industrial. En aquest camp, podríem dir que la normalització va començar ja al segle XVII, quan els intercanvis comercials es van generalitzar a causa dels inicis de la industrialització i algunes empreses van haver d'elaborar reglaments de producció per facilitar les relacions comercials. Més tard, amb la revolució industrial del segle XIX, que impulsa definitivament la cooperació internacional, els comerciants es van veure obligats a unificar i regular els processos de producció, les mesures, els pesos i altres aspectes d'intercanvi per a facilitar les relacions comercials, que cada cop s'internacionalitzaven més. I alhora que es produïa aquesta *normalització industrial* es duia a terme forçosament una *normalització de la terminologia* que s'hi utilitzava.

Amb el boom de la revolució industrial, doncs, la normalització es va fer imprescindible, ja que calia assegurar la comprensió inequívoca en els intercanvis d'informació. Així, en aquest marc, poden ser objecte de normalització, entre d'altres, els elements següents:

- els productes i els processos, fonamentalment (encara que no exclusivament) els industrials;
- les unitats de mesura;
- la seguretat de les persones i dels béns;
- la terminologia i la representació de símbols. (Cabré, 1992: 411).

En l'àmbit industrial, la normalització sovint també es designa amb el terme *estandardització*, el qual, segons alguns especialistes, expressa més adequadament la decisió que emana d'un organisme amb autoritat.

D'acord amb els objectius de la normalització industrial, el 1947 va entrar en funcionament l'Organització Internacional per a la Normalització (*International*

Standards Organisation, ISO), que tenia com a finalitats principals “facilitar la coordinació internacional i unificar les normes industrials” (ISO, 2006).

L'ISO defineix el terme *normalització* de la manera següent:

Process of formulating and applying rules for an orderly approach to a specific activity for the benefit and with the co-operation of all concerned and in particular for the promotion of optimum overall economy taking due account of functional conditions and safety requirements. (ISO, 1971).

Així doncs, veiem que des de l'inici la denominació *normalització* s'ha utilitzat per a fer referència a la normalització industrial internacional, com a procés que té com a objectiu fixar les condicions i les característiques que han de complir determinats productes i processos, que s'expressen a través de termes.

Per a la normalització terminològica en particular, l'any 1952 l'ISO va crear un comitè tècnic específic per a qüestions terminològiques, el Comitè Tècnic 37 “Terminologia: principis i coordinació” (ISO/TC 37), que a l'inici va ser presidit per E. Wüster i que des d'aquell moment elabora normes relacionades amb la terminologia.

A banda d'en l'àmbit industrial, el terme *normalització* també s'aplica a la llengua, i en aquest cas encara hi trobem dues accepcions més, recollides a Cabré (1992: 418):

(...) amb el terme *normalització* podem referir-nos tant a la fixació d'unes varietats per la via de l'autoregulació, com a la intervenció d'una organització adequada per establir la preferència d'unes formes sobre unes altres. (Cabré, 1992: 418).

En el primer cas descrit per Cabré es tracta d'un procés de normalització no interventiu, per mitjà del qual el sistema terminològic d'una llengua s'autoregula per acord dels seus usuaris. El segon cas es relaciona amb els processos de planificació lingüística, encaminats a afavorir el desenvolupament de les llengües minoritàries i/o minoritzades, que sovint no són capaces de crear espontàniament terminologia a partir dels recursos lingüístics propis i han de recórrer a l'ús de formes manllevades d'altres llengües.

És en aquest segon sentit que entenem la normalització terminològica en el marc d'aquest treball. És a dir, la normalització com el procés a través del qual, mitjançant la intervenció d'un organisme oficial competent, s'intenta fornir una llengua en situació minoritària o minoritzada de la terminologia necessària perquè es pugui desenvolupar en tots els àmbits de la comunicació especialitzada.

Segons el Termcat, en l'àmbit de la terminologia tècnica, científica, socioeconòmica i de les humanitats:

(...) la normalització s'entén com un procés de fixació de les formes lingüístiques més adequades per a denominar en una determinada llengua els conceptes propis dels diversos àmbits del coneixement. Aquest procés pretén, com qualsevol altra normalització, una reducció de la diversitat, en aquest cas denominativa, per a facilitar la precisió i l'adequació en els intercanvis de comunicació. (...) la normalització, doncs, pretén afavorir no sols la correcció¹, sinó també l'adequació i la precisió conceptual. (Termcat, 2006: 21).

De fet, tal com afirma Cabré, la normalització en aquest sentit, aplicada a la comunicació especialitzada en el marc de la planificació lingüística, no deixa de mantenir encara estrets lligams amb la normalització industrial que es va iniciar a finals del segle XIX:

Una terminologia ambigua, fonamentada en la polisèmia, la sinonímia i l'homonímia, posa obstacles evidents al procés de comunicació entre especialistes i malmet inevitablement tots els esforços d'ordenació del pensament. Per aquesta raó, els científics, ja al segle XIX, i els tècnics, a començaments del segle XX, senten la necessitat de regularitzar la terminologia de les seves respectives disciplines; i entren així de ple en el procés de normalització. (Cabré, 1992: 406).

Finalment, en el camp de la sociolingüística, el concepte de *normalització* s'ha confós tot sovint amb el de *planificació*. En l'àmbit català, la concurrència d'aquestes dues denominacions ha provocat una necessitat de diferenciació conceptual, que ha donat lloc a dues tendències:

La tendència majoritària ha consistit a veure la planificació com una etapa (políticament dirigida) en el context d'un procés més llarg o més general de normalització lingüística (...).

Contràriament, hi ha qui pensa que la relació que s'hi estableix és la inversa, és a dir, que la normalització fa part de la planificació lingüística. El principal argument que s'hi fa servir és que la planificació és un procés que té com a efecte esperat la normalització. (Montoya, 2006: 13-14).

Segons aquestes dues perspectives, la normalització es pot veure com un procés o com un resultat, respectivament. Des del nostre punt de vista, la normalització terminològica concretament és un procés que s'inclou dins d'un procés més ampli de normalització de la llengua catalana en el marc de la planificació lingüística, de caire marcadament polític.

¹ La correcció entesa des del punt de vista lingüístic, és a dir, d'adequació a la norma ortogràfica establerta.

Encara en el marc de la sociolingüística, el terme *estandardització* també ha creat confusió denominativa, ja que s'ha entès, des d'un punt de vista reduccionista, com a sinònim de *normalització* o *planificació*. Segons Montoya (2006: 17), però, en l'àmbit català s'associa més comunament l'*estandardització* amb el procés d'assoliment d'una llengua estàndard de comunicació.

En aquest repàs del concepte de *normalització*, hem vist que s'acostuma a veure com una activitat prescriptiva, que pot actuar sobre diversos aspectes de les unitats terminològiques i amb objectius diferents. D'acord amb això, Cabré (1999b: 35) distingeix tres tipus de normalització:

- normalització internacional, com a procés mitjançant el qual una organització de caràcter internacional estableix per a cada concepte fixat prèviament la denominació o denominacions corresponents en cada llengua; es tracta, per tant, del tipus de normalització que duu a terme l'ISO;
- normalització sociolingüística, pròpia de països amb polítiques lingüístiques de normalització destinades a impulsar l'ús d'una llengua en una comunitat;
- normalització sociocultural, pròpia de països en procés de desenvolupament econòmic, en els quals el treball terminològic se centra en la reconversió respectuosa de la cultura pròpia per a contribuir al desenvolupament socioeconòmic.

El nostre treball s'emmarca en la normalització sociolingüística, ja que la tasca que duu a terme el Termcat, el centre de terminologia oficial encarregat de la normalització terminològica en llengua catalana, es realitza en el marc d'una política lingüística més àmplia, que té com a objectiu "avançar en la generalització de coneixement complet i de l'ús normal de la llengua catalana" (*Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística*).

2.2 La normalització terminològica en llengua catalana

Emmarcada en un procés més ampli de recuperació de l'ús de la llengua catalana, la normalització terminològica té com a objectiu final proporcionar al català la terminologia i els recursos terminològics necessaris perquè pugui ser utilitzat com a llengua de comunicació en qualsevol intercanvi d'informació especialitzat.

Com hem assenyalat més amunt, és un procés de tipus intervencionista, de manera que hi ha un organisme que depèn de l'Administració que és qui s'encarrega de dur a terme i de controlar el procés. En el cas de la llengua catalana, l'organisme oficial encarregat de la normalització terminològica és el Centre de Terminologia Termcat i, concretament, el Consell Supervisor.

El Consell Supervisor és un òrgan permanent del Termcat en el qual participen representants de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), del mateix Termcat i especialistes dels àmbits tècnics, científics i humanístics. La presència de membres designats per l'IEC garanteix que la normalització terminològica s'integri en el conjunt de l'activitat normativitzadora de la llengua catalana. La participació dels membres del Termcat assegura la utilització d'una metodologia terminològica vàlida i l'aplicació dels criteris lingüístics, terminològics i sociolingüístics adequats. Finalment, la representació d'especialistes dels diversos camps d'especialitat garanteix l'adequació de les propostes a les necessitats concretes existents i a l'ús real dels termes, així com també són un aval per a la futura implantació de les propostes en l'ús.

En el Consell Supervisor, doncs, s'hi intenten agrupar els tres vessants de la normalització (lingüístic, terminològic i d'ús), per tal d'assegurar l'èxit de la implantació de la terminologia normalitzada.

2.3 L'objecte de la normalització terminològica

Com hem vist més amunt, en el marc de la normalització industrial, l'objecte de la normalització podia ser divers: productes i processos industrials, unitats i sistemes de mesura, seguretat de persones i béns, i terminologia i símbols.

La normalització terminològica en el marc lingüístic, és a dir, tal i com l'hem definida en l'apartat anterior, s'aplica estrictament als àmbits especialitzats, i no al conjunt del corpus de la llengua. No obstant això, els camps de coneixement on té aplicació són molt amplis, ja que abasta des dels àmbits científics i tècnics fins als humanístics i socials.

En aquest terreny, el seu principal centre d'interès són els conceptes especialitzats, i especialment els vehiculats per formes neològiques. Malgrat tot, sovint els conceptes

normalitzats es perceben molt propers a la llengua general, però això és degut al fet que hi ha àmbits especialitzats que realment s'acosten molt al llenguatge comú.

El resultat de dur a terme un procés de normalització sobre un conjunt de conceptes especialitzats és la terminologia normalitzada. En el cas específic de la llengua catalana, aquest procés el duu a terme el Consell Supervisor que, com ja hem vist, és l'encarregat d'aprovar les denominacions més adequades lingüísticament, terminològicament i pragmàticament, i de difondre-les. Així doncs, el resultat de la realització de la tasca del Consell Supervisor són els termes normalitzats.

En conseqüència, definirem el *terme normalitzat* com aquella unitat, neològica o no, que ha estat aprovada pel Consell Supervisor del Termcat. Aquest organisme, però, no només estableix la denominació més adequada per a cada concepte, sinó que sempre l'acompanya, com a mínim, de l'especificació de l'àrea temàtica en la qual s'usa el terme, d'una definició i d'equivalents en altres llengües. Sovint el Consell Supervisor també aprova sinònims del terme principal normalitzat, sinònims complementaris, sigles o abreviacions, si també es documenten en l'ús. Finalment, si ho considera oportú, també incorpora una nota explicativa i formes desestimades del terme. Una forma desestimada és una unitat que ha estat considerada en el procés de normalització, però que s'ha acabat descartant explícitament. De fet, la presència d'una forma desestimada és una recomanació explícita per als usuaris perquè no la utilitzin en cap context.

Els termes normalitzats pel Consell Supervisor s'acostumen a presentar en forma de fitxa terminològica, que s'incorpora directament a la Neoloteca², una base de dades de terminologia normalitzada en línia que representa la major plataforma de difusió d'aquestes unitats. Una fitxa de la Neoloteca d'un terme normalitzat té aquest aspecte:

<p>disc compacte m sin. compl. compacte m sigla CD m es compacto es disco compacto es CD fr disque audionumérique fr disque compact fr CD</p>

² Neoloteca: www.termcat.cat/neoloteca.

<p>en compact disc en compact disk en CD</p> <p><Informàtica: Maquinari></p> <p>Disc òptic de 12 cm de diàmetre que conté informació visual o acústica enregistrada i que es reproduïx mitjançant raigs làser.</p> <p>Nota: La sigla <i>CD</i> correspon a la denominació anglesa <i>compact disc</i>.</p> <p>Formes desestimades: cedé</p>

Figura 1. Exemple de fitxa terminològica de la Neoloteca.

2.4 La implantació de la terminologia normalitzada

Com ja hem vist que passa amb el terme *normalització*, la denominació *implantació* també és polisèmica:

Le terme renvoie premièrement à l'étape de l'aménagement du corpus terminologique où l'on cherche à diffuser une terminologie émanant d'un organisme d'État à vocation linguistique (Gambier, 1994: 212). Il exprime également le résultat de cette étape, soit l'utilisation de la terminologie livrée par cet organisme.

Il s'agit donc de l'installation, de l'établissement d'un terme (ou d'une terminologie) de façon durable dans l'usage. (Quirion, 2003: 13).

En el marc d'aquest treball, quan parlem d'implantació de la terminologia normalitzada ens referim al resultat, és a dir, al fet que els termes que aprova i difon el Consell Supervisor del Termcat acabin arrelant en la llengua i s'hi acabin establint, de forma que al cap d'un temps ja no es percebin com a formes noves ni foranes de la llengua. Així doncs, la implantació està relacionada amb l'ús real, i perdurable en el temps, que la comunitat lingüística fa dels termes.

L'objectiu de la tasca que desenvolupa el Termcat, i concretament el Consell Supervisor, i pel qual dedica molts esforços, és aconseguir la implantació de tota la terminologia que normalitza. No obstant això, el cert és que en l'ús real hi ha termes que no assoleixen aquest objectiu. Per aquest motiu, quan ens referim al major o menor grau d'implantació de la terminologia, parlem en termes d'èxit i fracàs.

Com a *èxit*, entenem la situació en què una forma neològica normalitzada s'acaba implantant en la llengua, de manera que és la forma que majoritàriament s'usa en els textos especialitzats. Com a *fracàs*, la situació en què una forma neològica normalitzada

no s'implanta en la llengua, sinó que cau en desús enfront d'una altra forma alternativa, que és la que apareix amb més freqüència en els textos de l'àrea³.

Cert és que l'avaluació de la implantació terminològica és una preocupació creixent en les societats en què s'han hagut de dur a terme accions de planificació lingüística, ja que se sent la necessitat de comprovar si les mesures que s'han pres han resultat eficaces.

Les préoccupations relativement nouvelles des milieux d'aménagement linguistique ou terminologique pour mesurer les effets réels de leurs actions prises pour implanter des terminologies officielles et, donc, provoquer un changement linguistique dans un milieu bien ciblé mettent en lumière le besoin d'accompagner la réalisation des activités d'aménagement linguistique d'un suivi pour vérifier si le changement visé a bien eu lieu, pour connaître également les conditions sociopsycholinguistiques qui ont favorisé ou, au contraire, qui ont freiné le changement linguistique appréhendé, pour vérifier, en somme, si l'activité d'implantation terminologique a été un succès ou bien un échec. Des résultats positifs amèneront les aménagistes à poursuivre leur action dans la même direction, trouvant là une justification raisonnable à un interventionnisme linguistique avisé. Au contraire, des résultats négatifs devront nécessairement amener les mêmes instances aménagementales à repenser leur action. (Auger, 1999: 17).

³ En l'apartat de *Metodologia* veurem amb més detall com es materialitzen en els textos els conceptes d'èxit i fracàs de la implantació terminològica.

3 Objectius i hipòtesis

Aquest treball està concebut com una exploració preliminar sobre la implantació de la terminologia normalitzada pel Consell Supervisor del Termcat. Com ja hem explicat, fins a aquest moment, no s'ha dut a terme cap estudi del grau d'implantació dels termes normalitzats per l'organisme des que va començar a funcionar l'any 1986. Per aquest motiu, considerem que cal analitzar la terminologia normalitzada en els contextos reals, per veure com es comporten els termes, després d'haver passat pel sedàs de la normalització. L'estudi de la implantació ha de conduir, al final, a un replantejament o a una reafirmació de la dinàmica amb la qual s'està duent a terme la normalització terminològica catalana, i dels principis i dels criteris que s'hi apliquen.

Creiem que aquest estudi mereix una anàlisi profunda i detallada, però com a pas previ, també considerem oportú d'analitzar globalment la implantació dels termes normalitzats: cal comprovar que l'anàlisi detallada és realment necessària i per això cal tenir primer un panorama general de la situació de la terminologia normalitzada, i del seu grau d'implantació. A la vegada, aquesta exploració preliminar general ens pot ajudar a detectar un conjunt de tendències que poden servir de pistes a partir de les quals puguem continuar la investigació.

Així doncs, l'**objectiu principal** d'aquest treball és arribar a tenir una visió general de la implantació de la terminologia normalitzada pel Consell Supervisor del Termcat, classificada en graus, que oscil·len entre l'èxit i el fracàs.

La nostra **idea prèvia** és que el grau d'implantació dels termes normalitzats pel Consell Supervisor és heterogeni. De fet, aquest és el resultat que esperem obtenir, i a partir del qual podrem continuar la investigació posterior.

Creiem que és força lògic pensar que es donarà aquesta situació, ja que les possibilitats d'implantació d'un terme com ara *Internet*, que gairebé podríem dir que és universal, en el sentit que la gran majoria de les llengües del món l'ha adoptat per a referir-se a la gran teranyina mundial que connecta un ordinador d'un poble remot de la Noguera amb la immensa ciutat de Tòquio, o *byte*, que conserva l'ortografia original del terme en anglès, la llengua a partir de la qual es va estendre el neologisme arreu del món, o *emmagatzemar*, que era una paraula catalana de significat molt similar en una altra àrea

d'especialitat, són molt diferents de les possibilitats d'implantació d'un altre terme com ara *agent*, una denominació completament diferent de la forma original anglesa (*robot*), malgrat que *agent* és una paraula catalana que ha sofert una restricció de significat.

Per tant, sembla que el grau d'implantació dels termes depèn de molts factors, tant intrínsecs de cada terme, com externs, relacionats amb el camp de coneixement en el qual s'utilitzen i amb les característiques sociolingüístiques del grup professional que els fa servir. Aquests factors, que contribueixen a la implantació o la impedeixen, són els que Quirion (2003: 176) anomena *variables d'implantació*.

L'**objectiu específic** d'aquest treball és dur a terme una anàlisi d'un conjunt de termes normalitzats pel Consell Supervisor, amb relació a la seva implantació en l'ús. Pretenem doncs, obtenir dades en referència a l'ús real dels termes normalitzats en confrontació amb els altres termes que s'utilitzen en lloc seu (que d'ara endavant anomenarem concurrents). Aquestes dades ens han de ser útils per a realitzar també una anàlisi qualitativa que ens permeti observar si se segueixen algunes tendències, que més tard ens permetran de determinar les possibilitats concretes d'estudi de la implantació de la terminologia normalitzada. No es tracta, doncs, d'una anàlisi exhaustiva, sinó més aviat d'un intent per a dibuixar un primer mapa general sobre el tema.

Per tant, en aquest estudi exploratori no tindrem en compte les característiques específiques de cada terme, que considerem que en major o menor mesura poden tenir influència en la seva implantació, sinó que prendrem un conjunt de termes i, a partir de les dades que n'obtinguem, ens fixarem en les seves característiques, per veure si els que comparteixen els mateixos trets tenen un grau d'implantació similar.

El que pretenem com a objectiu final, per tant, és verificar que efectivament la implantació no és homogènia per a tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor, i constatar que hi ha diversos aspectes que hi podrien influir. Com a treballs futurs, doncs, tenim pensat de realitzar un estudi de la terminologia normalitzada implantada amb èxit i de la que ha fracassat per intentar explicar quins factors contribueixen en la implantació dels termes i quins l'obstaculitzen. En aquest treball, però, no els analitzarem en profunditat, sinó que ens limitarem a veure les possibles vies d'estudi per continuar la investigació en aquest camp, de cara al projecte de tesi i la tesi.

4 Metodologia

Des de la seva entrada en funcionament el 1986, el Consell Supervisor del Termcat ha normalitzat més de 6000 termes. Com és obvi, per a un estudi de la implantació no es poden analitzar tots i cadascun dels termes normalitzats, sinó que cal fer-ne una selecció prou significativa que permeti extreure'n regularitats i tendències generalitzables per a la resta de termes.

Arribar a estudiar una mostra significativa de termes normalitzats per extreure'n conclusions vàlides amb relació a la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana és l'objectiu que ens fixem per a la futura tesi doctoral, a la qual conduirà aquest treball de línia, els objectius del qual són més humils, com ja hem explicat.

Aquest treball de línia pretén aportar un panorama general del tema, a partir de l'observació del comportament d'un conjunt de termes normalitzats pel Consell Supervisor del Termcat.

En primer lloc, doncs, cal que expliquem el concepte de *comportament dels termes*. A priori, creiem que podem trobar-nos amb els comportaments terminològics següents:

- ús del terme normalitzat
- ús del sinònim, la sigla, o l'abreviació normalitzades⁴
- ús del sinònim complementari normalitzat
- ús d'una variant denominativa del terme normalitzat
- ús d'una variant denominativa del sinònim, la sigla, o l'abreviació normalitzades
- ús d'una variant denominativa del sinònim complementari normalitzat
- ús d'una forma desestimada pel Consell Supervisor

Quan fem referència a una variant denominativa ens referim als tipus d'unitats següents:

- variant gràfica
- variant ortogràfica
- variant morfosintàctica

⁴ Entenem que un sinònim, sinònim complementari, sigla o abreviació també ha estat normalitzat si ha estat aprovat pel Consell Supervisor del Termcat i, per tant, apareix en la fitxa de la Neoloteca (www.termcat.cat/neoloteca).

- variant expandida
- variant reduïda
- variant lèxica: completa (forma manllevada o forma catalana)
 - de la base
 - de l'extensió

D'acord amb el comportament que observem per a cada unitat, hem establert una *escala d'implantació* de la terminologia en l'ús, que oscil·la entre l'èxit i el fracàs de la implantació. La situació de cadascun dels comportaments terminològics en l'escala d'implantació seria la següent:

èxit

	ús del terme normalitzat
	ús del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
	ús d'una variant reduïda del terme normalitzat
	ús d'una variant reduïda del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
	ús del sinònim complementari normalitzat
	ús d'una variant reduïda del sinònim complementari normalitzat
	ús d'una variant expandida del terme o el sinònim normalitzat
	ús d'una variant ortogràfica del terme o el sinònim normalitzat
	ús d'una variant morfosintàctica del terme o el sinònim normalitzat
	ús d'una variant gràfica del terme o el sinònim normalitzat
ús d'una variant lèxica de l'extensió del terme o el sinònim normalitzat	
ús d'una variant lèxica de la base del terme o el sinònim normalitzat	
ús d'una variant expandida del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant ortogràfica del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant morfosintàctica del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant gràfica del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant lèxica de l'extensió del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant lèxica de la base del sinònim complementari normalitzat	
ús d'una variant lèxica catalana	
ús d'una variant lèxica manllevada	
ús d'una forma desestimada pel Consell Supervisor	

fracàs

Taula 1. Escala d'implantació de la terminologia normalitzada.

És molt probable que en els contextos reals d'ús un mateix concepte es denomini amb diverses formes diferents, ja que l'emissor d'un discurs, també d'un discurs especialitzat, utilitza tots els recursos del llenguatge per tal de construir un discurs clar, comunicatiu i coherent, que eviti la repetició excessiva i les redundàncies inútils.

4.1 Corpus d'anàlisi

Amb la finalitat de documentar els comportaments terminològics reals que presenta un conjunt de casos normalitzats⁵ pel Consell Supervisor, hem constituït un corpus, format per fragments de dues obres que pertanyen a l'àrea temàtica de la informàtica i de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). Aquest primer corpus de buidatge, que anomenem corpus de partida, ens ha permès de recollir un conjunt de casos normalitzats sobre aquesta temàtica per a realitzar un primer estudi quantitatiu sobre la freqüència d'aparició dels termes normalitzats i els seus concurrents, que més tard ens permetrà de fer una anàlisi general de la implantació terminològica. Les dues obres de buidatge són les següents⁶:

- Gookin, Dan (1998). *PC per a principiants*. [Text 1].
- Graells, Jordi (2005). *Innovar x Internet. Manual per a innovar serveis per Internet*. [Text 2].

Hem escollit l'àmbit de la informàtica i de les TIC, en primer lloc, perquè és un dels àmbits en els quals el Consell Supervisor ha intervingut, arran de la redacció del diccionari *Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet. Diccionari terminològic*, de 2000 (que ha estat revisat i ampliat el 2003), que recull entre altres, tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor des de 1986. Per tant, és una de les temàtiques que el Termcat ha tractat amb profunditat.

En segon lloc, l'altre motiu que ens ha dut a escollir aquest camp per a aquest estudi exploratori és que en el Corpus Tècnic de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada

⁵ El terme *cas normalitzat* pretén funcionar com a denominació genèrica per a referir-nos al fet que es tracta d'un cas estudiat i aprovat pel Consell Supervisor del Termcat que en la pràctica es materialitza tant en el terme normalitzat (i els respectius sinònims, sinònims complementaris, sigles o abreviacions) com en altres concurrents no normalitzats.

⁶ Podeu trobar la referència detallada a la bibliografia.

(CT de l'IULA) hi trobem també una secció dedicada a la informàtica, de manera que ja teníem una quantitat significativa de textos de l'àmbit tractats, etiquetats i accessibles.

El CT de l'IULA ha actuat com a segon corpus de buidatge. A través de BwanaNet, el programa d'explotació del CT de l'IULA⁷, hem cercat cadascuna de les denominacions que hem localitzat al corpus de partida. Aquesta segona operació sobre el CT de l'IULA ens ha permès d'obtenir més dades quantitatives sobre l'ús real dels casos normalitzats. Igualment, com que el CT incorpora un gran volum de textos, també ens proporciona dades més significatives i més representatives sobre la freqüència d'aparició de les unitats objecte d'anàlisi.

4.2 Selecció de les unitats d'anàlisi

Dels dos textos que constitueixen el corpus de partida, n'hem seleccionat manualment totes les unitats terminològiques que han estat normalitzades pel Consell Supervisor del Termcat, juntament amb els seus concurrents.

Els casos que hi apareixen són els 80 que presentem a la taula següent⁸:

ADREÇA ELECTRÒNICA	AGENT	ALLOTJAMENT
ARANYA	BAIXAR	BLOC
BUSCA	BÚSTIA ELECTRÒNICA	BYTE
CAPÇAL DE LECTURA	CD-ROM	CERCA
CERCADOR	CIBERESPAI	CLICAR
CODI FONT	CONSULTA	CORREU BROSSA
CORREU ELECTRÒNIC	DESAR	DESEMPAQUETAR
DIARI	DISC COMPACTE	DISC DUR
DOBLE CLIC	DVD	EMMAGATZEMAR
EMMAGATZEMATGE	EMPAQUETAR	EN LÍNIA
ENLLAÇ	ENREGISTRAMENT	ENREGISTRAR
ESCANEJAR	ESCÀNER	ESTACIÓ D'ACOBLEMENT
FER (UNA) TERTÚLIA	FITXER	FITXER ADJUNT
FORMATAR	FÒRUM	ICONA DE DRECERA
INTEGRACIÓ AUTOMÀTICA	INTERFÍCIE	INTERNAUTA
INTERNET	LLISTA DE CORREU	LLISTA DE DISTRIBUCIÓ
MAQUINARI	MEGABYTE	MEMÒRIA D'ACCÉS ALEATORI
MEMÒRIA NOMÉS DE LECTURA	MINIAPLICACIÓ	MINIMITZAR

⁷ Dades procedents del Corpus Tècnic de l'IULA de la UPF obtingudes a través de BwanaNet (<http://bwananet.iula.upf.edu/>) en el període 08/06.

⁸ Per a simplificar la taula (és a dir, per no incloure-hi totes les denominacions que hem localitzat al corpus per a cada cas normalitzat), hem pres les denominacions principals normalitzades pel Consell Supervisor com a formes de referència per a identificar cada cas, i per aquest motiu les diferenciem tipogràficament mitjançant la versaleta. Més endavant ja els desglossarem i observarem el seu comportament en l'ús. També cal tenir present que totes les formes de flexió (majoritàriament, singular i plural i totes les formes verbals) s'han inclòs sota un únic terme, establert com a lema, i no s'han tractat com a denominacions diferents.

MULTIMÈDIA	NAVEGADOR	NAVEGAR
ORDINADOR DE BUTXACA	ORGANITZADOR PERSONAL	PÀGINA INICIAL
PENJAR	PROCESSADOR DE TEXTOS	PROGRAMARI
PROGRAMARI DE DOMINI PÚBLIC	PROGRAMARI DE PROVA	PROGRAMARI LLIURE
PROVEÏDOR D'INTERNET	RATOLÍ DE BOLA	RATOLÍ DE BOTÓ
RATOLÍ ÒPTIC	RATOLÍ SENSE CABLE	RATOLÍ TÀCTIL
REVISTA D'EMPRESA	SCRIPT	TELNET
TERTÚLIA	UNITAT DE DISQUETS	VIDEOCONFERÈNCIA
WEB	XIP	

Taula 2. Conceptes normalitzats pel Consell Supervisor que hem localitzat en els corpus.

La majoria d'aquests termes presenten variació denominativa: en el corpus hem identificat tant variants normalitzades com variants no normalitzades.

Per a l'establiment de la sinonímia entre les diferents denominacions per a una mateixa noció hem utilitzat el criteri de la intercanviabilitat contextual. Aquesta operació l'hem realitzada essencialment en els casos que hem documentat variants no normalitzades, ja que no posem en dubte, ara per ara, l'equivalència total entre les formes normalitzades per a un mateix concepte.

Els següents exemples permeten veure algunes alternances denominatives contextualitzades que presenten una inqüestionable intercanviabilitat contextual⁹:

- ✎ Consultem les *newsletters* que trobarem a les URL següents. En el **butlletí electrònic** del Departament de Justícia, *e-Justícia*, observem-hi totes les diverses opcions de retroalimentació (*feedback*): alta, baixa, consulta **butlletins** anteriors, avís legal, etc.

- www.gencat.net/justicia/ejusticia
- www.eapc.es/publicacions/butlleti
- www.travelprice.es

(Text 2).

- ✎ Al costat d'eines complexes per a la creació de **weblogs**, hi ha aplicacions senzilles que permeten posar en funcionament un **weblog** sense cap coneixement previ i en menys de cinc minuts. Aquesta facilitat fa que molts internautes es decideixin a crear els seus propis **diaris** o **blogs** (**weblog** o **bloc**); però, com que la comunicació per un **diari** exigeix constància i tenacitat, molts acaben desactualitzats (més d'un 60%) o completament abandonats abans de quatre mesos (sobre el 40%). (Text 2).

⁹ La negreta que ressalta els termes en el text és nostra en tots els exemples.

5 Anàlisi i resultats

5.1 Presentació dels resultats

Per a aquesta exploració preliminar que ens proposem de fer sobre la implantació de la terminologia en l'àmbit de la informàtica i de les TIC hem constituït, en primer lloc, una taula amb tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor en relació a aquesta temàtica (vegeu annex 1).

En aquesta taula, hi trobem les informacions següents, extretes de la fitxa del terme que apareix a la Neoloteca:

- número de l'acta de normalització del Consell Supervisor, que ens dóna una indicació de l'any en el qual el terme va ser normalitzat; sabent que a l'inici de 2006 es va redactar l'acta CS 421 i que el Consell Supervisor n'elabora unes 20 cada any, podem deduir l'any aproximat de normalització de cada terme¹⁰
- terme normalitzat
- sinònims
- sinònims complementaris
- sigles
- abreviacions
- formes desestimades

És a partir d'aquesta llista d'unitats que hem realitzat el buidatge manual dels termes normalitzats i els seus concurrents en el corpus de partida. Com és lògic, no hi hem documentat tots els termes normalitzats de la relació, sinó només les 80 unitats que hem llistat anteriorment. A l'annex 2 presentem les taules de freqüències absolutes per a aquests 80 termes normalitzats (i els seus concurrents) (vegeu annex 2). Cada taula inclou el terme normalitzat, que actua com a referència, i, depenent de cada cas, també les variants normalitzades (que corresponen al sinònim, el sinònim complementari, la sigla i l'abreviació), les formes desestimades pel Consell Supervisor i finalment els concurrents que hem trobat en el corpus de buidatge, que no estan recollits en les fitxes

¹⁰ Per a la tesi ens proposem de tenir les dates exactes de la normalització de cada terme que analitzem, però ara per ara, per a aquesta exploració preliminar, considerem que la data de la normalització és prescindible.

dels termes normalitzats que trobem a la Neoloteca, i que hem etiquetat com a *variants denominatives*.

Les columnes de les taules indiquen quina denominació ha estat localitzada en cada corpus. El corpus de partida està dividit en dues columnes, una per a cada obra que el constitueix (etiquetades com a *PC per a principiants* (text 1) i *Innovar x Internet* (text 2)), mentre que les dades absolutes de freqüència obtingudes del CT de l'IULA es troben en la columna etiquetada com a *CT-IULA*.

El pas següent que hem realitzat ha estat la classificació formal dels concurrents que hem documentat en el corpus, és a dir, de totes aquelles variants denominatives que hi hem localitzat i que hem identificat com a sinònimes de termes normalitzats, encara que no han estat normalitzades pel Consell Supervisor. Seguint la proposta de classificació formal de la variació denominativa de Freixa (2002: 281-282), completada amb altres treballs posteriors (Freixa i Montané, en premsa), hem dividit les denominacions en les variants següents (vegeu annex 3):

- variant gràfica
- variant ortogràfica
- variant morfosintàctica
- variant expandida
- variant reduïda
- variant lèxica¹¹
 - o variant lèxica de l'extensió
 - o variant lèxica de la base
 - o variant lèxica completa
 - forma manllevada
 - forma catalana

Aquesta classificació de les diverses denominacions concurrents que hem detectat en els corpus és essencial, ja que la consideració sobre el grau d'implantació del terme normalitzat és diferent depenent del tipus de variant utilitzada en cada cas. Així, per exemple, com hem vist (vegeu taula 1, pàg. 15), no ocupa la mateixa situació en l'escala

¹¹ La distinció entre els diversos tipus de variants lèxiques ens ha semblat important en l'anàlisi de la implantació, com veurem més endavant.

d'implantació terminològica una variant ortogràfica o morfosintàctica d'un terme normalitzat que una variant lèxica.

5.2 Anàlisi dels resultats

Hem establert un sistema numèric per a calcular el grau d'implantació en l'ús dels termes normalitzats que hem localitzat en el corpus. Hem assignat un grau del 0 al 5 als diversos comportaments terminològics que hem observat, on 5 representa l'èxit rotund i 0, el fracàs absolut, tal i com ho veiem en la taula següent:

		Grau d'implantació
èxit 	5	ús del terme normalitzat
		ús del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
		ús d'una variant reduïda del terme normalitzat
		ús d'una variant reduïda del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
	4	ús del sinònim complementari normalitzat
		ús d'una variant reduïda del sinònim complementari normalitzat
3	ús d'una variant expandida del terme o el sinònim normalitzat	
	ús d'una variant ortogràfica del terme o el sinònim normalitzat	
	ús d'una variant morfosintàctica del terme o el sinònim normalitzat	
	ús d'una variant gràfica del terme o el sinònim normalitzat	
	ús d'una variant lèxica de l'extensió del terme o el sinònim normalitzat	
2	ús d'una variant lèxica de la base del terme o el sinònim normalitzat	
	ús d'una variant expandida del sinònim complementari normalitzat	
	ús d'una variant ortogràfica del sinònim complementari normalitzat	
1	ús d'una variant morfosintàctica del sinònim complementari normalitzat	
	ús d'una variant gràfica del sinònim complementari normalitzat	
0	ús d'una variant lèxica catalana	
	ús d'una variant lèxica manllevada	
fracàs	0	ús d'una forma desestimada pel Consell Supervisor

Taula 2. Graus d'implantació terminològica.

A partir d'aquesta taula, hem assignat a cada cas terminològic normalitzat un grau d'implantació, seguint el sistema que descrivim a continuació. En primer lloc, hem atorgat el número corresponent a cadascuna de les denominacions que hem localitzat depenent del tipus de comportament terminològic que presenten, sempre que

simplement n'hàgim constatat l'ús. Per tant, de moment, no tenim en compte la major o menor freqüència d'aparició d'una unitat respecte d'una altra. Tal com afirma Martin (1998: 179), "l'implantation terminologique ne se résumait pas qu'au décompte des occurrences d'une forme donnée"; des del nostre punt de vista, el fet que una ja s'hagi documentat un sol cop, ja és una condició suficient per a atorgar-li un grau, ja que considerem que el simple fet que una unitat aparegui ja és símptoma d'algun fenomen subjacent, ja sigui de l'inici del procés d'implantació (per exemple, si detectem l'ús del terme normalitzat) o de la constatació de la dificultat d'establiment de la forma normalitzada (per exemple, si documentem l'ús d'una forma desestimada).

Així, en el cas del terme *empaquetar*, per exemple, ens trobem amb la situació següent:

		Innovar x Internet	PC per a principiants	CT-IULA	Grau d'implantació
Terme normalitzat	<i>empaquetar</i>	0	0	7	5
Sinònim complementari normalitzat	<i>comprimir</i>	0	5	6	4
Forma desestimada	<i>compactar</i>	0	1	0	0

Taula 3. Grau d'implantació per al terme normalitzat *empaquetar*.

Com que per a cada terme normalitzat només podem tenir un únic grau d'implantació, hem calculat la mitjana dels graus d'implantació (GI) de cada denominació documentada. Per a *empaquetar*, doncs, tindriem:

$$\mathbf{GI}(\textit{empaquetar}) = (5 + 4 + 0) \div 3 = 9 \div 3 = \mathbf{3}$$

Per tant, el grau d'implantació del terme normalitzat *empaquetar* seria 3. Cal tenir en compte que l'aparició de la forma desestimada compta com a 0, i s'inclou en la suma (com veiem en l'exemple d'*empaquetar*); si una forma normalitzada (sinònim, sigla, abreviació, sinònim complementari) no apareix en el corpus d'exclusió, no la comptem; en canvi, si la forma que no apareix és el mateix terme normalitzat com a principal, també li atorguem un grau 0 i suma en el recompte, ja que creiem que el fet que el terme normalitzat no s'utilitzi és un motiu de pes per a considerar que la implantació de la unitat ha fracassat, i per tant, cal representar aquest fet d'alguna forma. Veiem el procediment en l'exemple següent, que correspon al terme *penjar*:

		Innovar x Internet	PC per a principiants	CT-IULA	Grau d'implantació
Terme normalitzat	penjar	0	0	0	0
Variante denominativa	carregar	0	3	0	1
Variante denominativa	pujar	0	1	0	1

Taula 4. Grau d'implantació per al terme normalitzat *penjar*.

$$GI(\textit{penjar}) = (0 + 1 + 1) \div 3 = 2 \div 3 = 0,5^{12}$$

En canvi, si no documentem l'ús del terme normalitzat, però sí el del sinònim, considerem que la normalització ha tingut èxit, i per aquest motiu no comptem 0 per la no-aparició del terme normalitzat. Veiem el procediment en l'exemple següent, per al terme *fer (una) tertúlia*:

		Innovar x Internet	PC per a principiants	CT-IULA	Grau d'implantació
Terme normalitzat	fer (una) tertúlia	0	0	0	---
Sinònim normalitzat	fer un xat	0	0	0	---
Sinònim normalitzat	xatejar	3	0	0	5

Taula 5. Grau d'implantació per al terme normalitzat *fer (una) tertúlia*.

$$GI(\textit{fer (una) tertúlia}) = (5) \div 1 = 5$$

Els graus que hem establert, doncs, ens serveixen per a obtenir dades quantitatives sobre la implantació. Els GI que obtenim per a cada cas normalitzat, tanmateix, no coincideixen exactament amb l'ús d'una o altra forma, sinó que són mitjanes que no corresponen a realitats concretes (i per això sovint contenen decimals, que no estan contemplats en la taula 2 de graus d'implantació), sinó que són el reflex de fenòmens, i per això mereixen una altra consideració. A continuació, expliquem què representen cadascun dels graus d'implantació terminològica.

¹² Tots els graus d'implantació que contenen decimals són aproximacions.

- **Grau 5.** És el grau màxim d'implantació. Representa l'èxit total de la normalització terminològica, ja que correspon a l'ús exclusiu d'una forma normalitzada com a principal, tant si es tracta del terme normalitzat, com d'un sinònim, una sigla o una abreviació.

L'ús de variants reduïdes, de naturalesa anafòrica, també l'hem inclòs en aquest grau, perquè considerem que el seu ús simplement respon a estratègies discursives, per evitar la repetició de termes excessivament llargs o per economia lingüística.

- **Grau 4.** Correspon a un grau alt d'implantació, però l'èxit no és complet.

Estrictament, el grau 4 correspon a l'ús del sinònim complementari normalitzat pel Consell Supervisor. Malgrat que es tracti d'una forma aprovada per aquest organisme i, per tant, també normalitzada, considerem que no té el mateix estatus que l'ús del terme normalitzat com a principal. Aquesta intuïció es confirma si tenim en compte que el Consell Supervisor classifica la relació de sinonímia en dos tipus: el sinònim pròpiament dit, i el sinònim complementari. Només el primer actua com a punt de referència, al mateix nivell que el terme principal. El fet d'etiquetar un sinònim com a complementari, doncs, ja ens indica que no té la mateixa consideració que el terme normalitzat principal.

En aquest sentit, creiem que també és important de subratllar el canvi de manera de procedir en relació amb els sinònims complementaris que va experimentar el Termcat fa uns anys, ja que aquest fet ens dóna una idea de l'estatus que els atorga. Al principi, en els casos en què el Consell Supervisor aprovava una denominació catalana per a substituir l'ús d'un manlleu, solia introduir el manlleu sense adaptar com a sinònim complementari de la forma catalana, segurament per evitar la pèrdua del referent, sobretot quan l'alternativa catalana s'allunyava morfològicament del manlleu original, i per "facilitar l'accés a les dades, especialment en els diccionaris en suport paper" (Termcat, s. d.: 1). Tanmateix, aquesta estratègia sembla que va resultar contraproductent, ja que sovint dificultava la implantació de la forma catalana, perquè els usuaris continuaven utilitzant el manlleu, amb l'aval que el Consell Supervisor l'havia aprovat com a sinònim complementari. Fa uns anys, el Termcat va decidir canviar aquest criteri, i a partir de 2001 ja no introdueix el manlleu sense adaptar com a sinònim

complementari, sinó que només el manté com a equivalent del terme català en la llengua corresponent.

• **Grau 3.** Indica que la terminologia normalitzada està en procés d'implantació, ja que la denominació normalitzada encara no està fixada totalment en l'ús.

Les diverses variants que documentem en el corpus són l'indici d'aquesta inestabilitat denominativa:

a) Les variants ortogràfiques indiquen que el terme normalitzat no s'ha implantat definitivament, ja que encara trobem vacil·lacions a l'hora d'escriure'l: termes lletrejats erròniament (*escàner* per *escàner*) o vacil·lació entre majúscules i minúscules (*Memòria d'Accés Aleatori* per *memòria d'accés aleatori*).

b) El mateix passa amb les variants morfosintàctiques, que també denoten la poca fixació de la unitat normalitzada. El fenomen de variació d'aquest tipus que hem documentat en el nostre corpus ha estat la vacil·lació entre singular i plural: *processador de text* per *processador de textos* i *ratolí sense cables* per *ratolí sense cable*.

c) Les variants expandides, per la seva banda, acostumen a ser redundants. Per tant, són un altre reflex de la manca de fixació del terme ja que, si cal especificar-lo, significa que el concepte no està ben representat per la denominació o bé que encara no ha estat interioritzada pels usuaris com a corresponent al concepte. Podem observar aquest fenomen en el cas del terme normalitzat *navegador* i en el de la sigla *RAM*.

En el primer exemple, hem documentat 4 variants denominatives expandides del terme *navegador*: *navegador d'Internet*, *navegador de la Web*, *navegador de pàgines web* i *navegador web*. La necessitat que sembla que tenen els usuaris d'especificar on actua un navegador creiem que és conseqüència del fet que el terme, definit com el “programa informàtic que serveix per a navegar”¹³ (*navegar*: “moure's pels diversos serveis, recursos o conjunts d'informació d'una xarxa, un sistema informàtic o una aplicació”¹⁴), encara no està interioritzat, de manera que cal restringir-ne el significat mitjançant l'adjunció de complements que n'especifiquen l'àmbit d'ús.

¹³ Definició aprovada pel Consell Supervisor, extreta de la Neoloteca.

¹⁴ Definició aprovada pel Consell Supervisor, extreta de la Neoloteca.

En el segon exemple, la redundància de la variant denominativa expandida (*memòria RAM*) és més evident. La sigla *RAM* correspon a la denominació anglesa *random access memory*, que significa exactament *memòria d'accés aleatori*. Així doncs, l'especificació *memòria* a *memòria RAM* és totalment innecessària, ja que és un element que ja és present en la sigla, i representat per la lletra *M*. Aquesta necessitat d'explicitació, doncs, també considerem que és un indicatiu de la manca d'interiorització de la sigla com a representació gràfica del concepte que vehicula.

d) Pel que fa a les variants gràfiques, en el nostre corpus només hem documentat l'alternança entre un terme desenvolupat i la sigla corresponent. De fet, considerem que aquest és un fenomen habitual en el llenguatge escrit de totes les ciències, causat per l'ús excessiu de denominacions sintagmàtiques, sovint massa llargues: és una manera d'economitzar espai i d'agilitar el discurs. El problema d'aquests usos el trobem quan la sigla passa a ser la denominació principal i la usada més comunament, ja que aleshores el terme normalitzat passa a un segon pla i s'acaba abandonant, de manera que la implantació fracassa. Tampoc ajuda a la implantació l'ús d'una sigla no normalitzada formada a partir del manlleu o partir d'una variant del terme que no és la normalitzada, ja que aquest fet tampoc contribueix a l'associació de la sigla amb el terme normalitzat, de manera que tampoc s'estén l'ús d'aquest últim. Aquest és el cas que hem documentat en el nostre corpus: *PSI* no és la siglació del terme normalitzat *proveïdor d'Internet*, sinó que ho és de la variant denominativa expandida *proveïdor de serveis a Internet*.

e) Les variants lèxiques de l'extensió i de la base també són un reflex de la inestabilitat de la denominació normalitzada. Les hem inclòs en aquest grup precisament perquè creiem que denoten inestabilitat denominativa: sovint són opcions prou vàlides, com ara en el cas de *bústia de correu electrònic* (que correspon al terme normalitzat *bústia electrònica*), però que segurament han estat descartades en el procés de normalització perquè es considera contraproductiu el fet de normalitzar sinònims en excés, i en aquests casos les variants més sintètiques són les que s'acaben aprovant, encara que les més llargues siguin alternatives prou acceptables.

Sovint també ocorre que les variants lèxiques de l'extensió o de la base estan forçades pel nivell d'especialització del discurs en el qual s'usen. És per aquest motiu, per exemple, que trobem variants de caire explicatiu, com ara *memòria de l'ordinador* (que correspon al terme normalitzat *memòria d'accés aleatori*).

I a vegades la variació lèxica també està motivada per la voluntat d'allunyament de la forma fixada. Per exemple, en el cas de la variant *disc fix* (per al terme normalitzat *disc dur*), la variació lèxica de l'extensió està causada per la necessitat de distinció entre marques comercials: Microsoft utilitzava tradicionalment la denominació normalitzada *disc dur*, de manera que Macintosh, per a distanciar-se'n i perquè els usuaris percebessin els materials d'aquesta darrera empresa com a diferents dels de la primera, va decidir anomenar el mateix disc *disc fix*.

A la vista d'aquests fenòmens, considerem que la normalització està en curs, però la terminologia encara no està definitivament implantada.

- **Grau 2.** La normalització no segueix el camí més desitjable, ja que les formes que s'estan implantant no són les normalitzades com a principals.

Aquest és el mateix cas que l'anterior, però per via del sinònim complementari, és a dir, que el que hem etiquetat com a grau 2 d'implantació són variants gràfiques, ortogràfiques i allargades i variants de l'extensió o de la base del sinònim complementari.

- **Grau 1.** És el grau d'implantació mínim, de manera que el procés de normalització ha estat un fracàs.

El terme normalitzat no s'utilitza, sinó que les denominacions que documentem probablement són les que ja s'usaven abans que s'iniciés el procés de normalització particular per a cadascuna: calcs lingüístics¹⁵ (a vegades procedents directament de l'original, com ara *endollar i funcionar*, de l'anglès *plug and play*, pel terme normalitzat *integració automàtica* o *grup de notícies*, de l'anglès *newsgroup*, per *fòrum*; i a vegades adoptats a través del sedàs d'una altra llengua, que habitualment és el castellà, com ara *bitàcola*, del castellà *bitàcora*, per *bloc* o *carregar i pujar*, del castellà *cargar* i *subir* respectivament, per *penjar*), manlleus sense adaptar (com per exemple *browser* per *navegador* o *spam* per *correu brossa*), i altres variants lèxiques catalanes en les quals

¹⁵ En el marc d'aquest treball, entenem que un *calc lingüístic* és estrictament el terme resultat de la traducció literal del terme en una altra llengua (habitualment l'anglès o el castellà). És a dir, que la consideració de calc es basa en l'origen: sempre que el terme català sigui la traducció literal del mot forani, el considerarem un calc, encara que el terme s'hagi pogut formar a partir de recursos propis de la llengua catalana, ja que considerem que l'origen del terme prové de l'altra llengua i ha arribat al català a través de la traducció.

canvia el terme completament (com ara *correu electrònic compartit per llista de distribució o inundació de correu per correu brossa*), i que sovint es podrien considerar variants denominatives de caire explicatiu, perquè acostumen a ser termes molt llargs.

- **Grau 0.** La implantació terminològica és nul·la. És el fracàs absolut del procés de normalització, ja que equival a l'ús de la forma que el Consell Supervisor ha desestimat com a denominació per al concepte en qüestió.

Per tant, si es continua utilitzant una forma que ha estat expressament rebutjada pel Consell Supervisor, és evident que el procés de normalització ha tingut un efecte nul.

A continuació presentem les 80 unitats d'anàlisi classificades segons el seu grau d'implantació¹⁶:

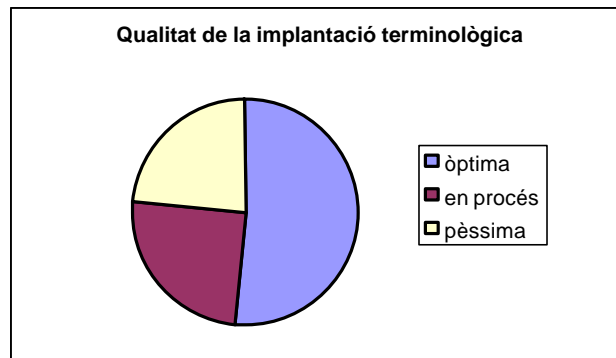
	Grau d'implantació	Terme normalitzat	
MAXIM	ALLOTJAMENT	5	23
	BYTE	5	
	CIBERESPAI	5	
	CLICAR	5	
	CODI FONT	5	
	DESAR	5	
	DISC COMPACTE	5	
	DOBLE CLIC	5	
	EMMAGATZEMAR	5	
	EMMAGATZEMATGE	5	
	ENREGISTRAMENT	5	
	ENREGISTRAR	5	
	FER (UNA) TERTÚLIA	5	
	INTERFÍCIE	5	
	LLISTA DE CORREU	5	
	MEGABYTE	5	
	MINIMITZAR	5	
	MULTIMÈDIA	5	
	NAVEGAR	5	
	RATOLÍ ÒPTIC	5	
	SCRIPT	5	
	VIDEOCONFERÈNCIA	5	
	XIP	5	
ALT	CAPÇAL DE LECTURA	4,5	18
	CERCADOR	4,5	
	DESEMPAQUETAR	4,5	
	FITXER	4,5	
	INTERNAUTA	4,5	

¹⁶ Com ja hem explicat, quan el GI incloïa decimals, hem arrodonit el nombre; de totes maneres, per a la classificació ens hem guiat pel nombre enter.

	PROGRAMARI DE DOMINI PÚBLIC	4,5	
	TERTÚLIA	4,5	
	ADREÇA ELECTRÒNICA	4	
	CD-ROM	4	
	DISC DUR	4	
	DVD	4	
	ESCANEJAR	4	
	ESCÀNER	4	
	ICONA DE DRECERA	4	
	PROCESSADOR DE TEXTOS	4	
	TÈLNET	4	
	UNITAT DE DISQUETS	4	
	WEB	4	
	INESTABLE	CERCA	
MEMÒRIA D'ACCÉS ALEATORI		3,5	
MEMÒRIA NOMÉS DE LECTURA		3,5	
ORGANITZADOR PERSONAL		3,5	
PROVEÏDOR D'INTERNET		3,5	
AGENT		3	
ARANYA		3	
BAIXAR		3	
BÚSTIA ELECTRÒNICA		3	
CORREU ELECTRÒNIC		3	
EMPAQUETAR		3	
EN LÍNIA		3	
FÒRUM		3	
INTERNET		3	
LLISTA DE DISTRIBUCIÓ		3	
MAQUINARI		3	
MINIAPLICACIÓ		3	
NAVEGADOR		3	
PÀGINA INICIAL		3	
PROGRAMARI		3	
BAIX	CONSULTA	2,5	4
	ENLLAÇ	2,5	
	INTEGRACIÓ AUTOMÀTICA	2,5	
	FORMATAR	2	
MÍNIM	BLOC	1,5	10
	BUSCA	1,5	
	CORREU BROSSA	1,5	
	FITXER ADJUNT	1,5	
	ORDINADOR DE BUTXACA	1,5	
	PROGRAMARI LLIURE	1,5	
	RATOLÍ DE BOTÓ	1,5	
	RATOLÍ SENSE CABLE	1,5	
	RATOLÍ TÀCTIL	1,5	
	REVISTA D'EMPRESA	1	
NUL	DIARI	0,5	5
	ESTACIÓ D'ACOBLEMENT	0,5	
	PENJAR	0,5	
	PROGRAMARI DE PROVA	0,5	
	RATOLÍ DE BOLA	0,5	

Taula 6. Grau d'implantació per a cada terme normalitzat.

L'observació de la taula ens permet de constatar que de les 80 unitats que hem analitzat, més de la meitat han tingut èxit, ja que tenen un grau d'implantació òptim, entre màxim i alt, i només gairebé un quart han fracassat, ja que presenten un grau pèssim, entre baix i nul. La resta de les unitats estan en procés d'implantació, i bàsicament en procés d'estabilització de les denominacions, com veurem més endavant, en l'anàlisi qualitativa. Aquestes observacions les podem apreciar millor en el gràfic següent:

Gràfic 1. Qualitat de la implantació terminològica.

L'anàlisi de la taula anterior ens permet d'extreure un conjunt de regularitats, d'acord amb les característiques dels termes que han assolit graus d'implantació similars.

Grau d'implantació màxim (GI 5)

Entre els termes que han assolit un grau màxim d'implantació hi trobem:

- Manlleus no adaptats, és a dir, que han entrat a la llengua catalana directament, amb la mateixa forma i grafia que tenen en la llengua d'origen, que majoritàriament és l'anglès.

Exemples: *byte, megabyte, script, CD*

- Manlleus adaptats, que han sofert un procés d'adaptació fonètica i ortogràfica a la llengua catalana, però que sovint es continuen reconeixent com a termes forans, que no han estat formats per mitjà d'un mecanisme de formació de paraules del català¹⁷.

¹⁷ En alguns casos, pot semblar que el terme ha estat format a partir dels mecanismes propis de formació de paraules de la llengua catalana; tanmateix, sempre considerem que es tracta d'un cas d'adaptació d'un manlleu si el terme català és formalment proper al terme original en una altra llengua, que habitualment és l'anglès.

Exemples: *ciberespai* (de l'anglès *cyberspace*), *clicar* (de l'anglès *click, to*), *xat* (de l'anglès *chat*), *xip* (de l'anglès *chip*)

- Calcs lingüístics, és a dir, termes que són traduccions literals d'unitats d'una altra llengua, que de nou majoritàriament correspon a l'anglès¹⁸.

Exemples: *al·lotjament* (de l'anglès *housing*), *codi font* (de l'anglès *source code*), *navegar* (de l'anglès *navigate, to*), *ratolí òptic* (de l'anglès *optical mouse*)

- Termes que ja tenien tradició en l'ús en altres àrees d'especialitat, amb un significat molt proper al que tenen en l'àrea de la informàtica i les TIC, on l'únic que canvia és l'objecte.

Exemples: *enregistrament*, *enregistrar*, *emmagatzematge*, *emmagatzemar*

Un fenomen que també hem constatat entre els termes que tenen un grau d'implantació màxim és que sovint també tenen sinònims, sigles o abreviacions normalitzades. I de fet, les unitats que més documentem en el corpus són precisament aquestes variants sinonímiques i truncades. És el cas, per exemple, de *fer (una) tertúlia*: la forma més freqüent en el corpus (i de fet, en aquest cas, l'única) no és el terme que el Consell Supervisor ha establert com a principal (*fer (una) tertúlia*), sinó un dels seus sinònims, *xatejar*. El mateix passa en el cas de *desar*: la forma més utilitzada és *guardar*, que n'és el sinònim normalitzat. En aquests dos casos concrets, el motiu que explica l'ús del sinònim normalitzat és clar: és la forma més propera a l'original (en el cas de *xatejar*) o al terme utilitzat en castellà (en el cas de *guardar*).

Grau d'implantació alt (GI 4)

El motiu pel qual el conjunt de termes d'aquest grup no ha assolit un grau d'implantació màxim és perquè admeten molta variació, ja sigui variació normalitzada o variació no normalitzada.

¹⁸ Com en el cas anterior, encara que en algunes ocasions sembli que el terme ha estat format a partir dels recursos de formació de paraules propis de la llengua catalana (habitualment, el canvi semàntic), considerem que són calcs lingüístics aquelles formes que són una traducció literal del terme original en una altra llengua, ja que considerem que el canvi semàntic prové de la llengua estrangera, i no s'ha originat directament en català.

Per una banda, quan parlem de variació normalitzada ens referim al fet que sovint també s'usa el sinònim complementari aprovat pel Consell Supervisor al costat del terme principal normalitzat, com és el cas de *desempaquetar* i el seu sinònim complementari *descomprimir*, o *internauta* i el sinònim complementari *cibernauta*.

En aquests casos, seria molt interessant de comprovar quina és la freqüència d'ús real de cadascuna de les variants denominatives, ja que si el sinònim complementari s'utilitzés significativament més sovint que la forma principal normalitzada, això hauria de dur a un replantejament del terme normalitzat, ja que la forma que espontàniament s'ha implantat no és la que es proposa en primer lloc, sinó una altra.

Per una altra banda, també hem observat que gran part dels termes normalitzats que tenen un grau d'implantació alt concorren amb altres variants denominatives, que podríem anomenar *properes*. Ens referim bàsicament a variants ortogràfiques, morfosintàctiques i allargades, i variants lèxiques de l'extensió o de la base.

Les variants ortogràfiques i morfosintàctiques, com ja hem explicat, són un indicatiu que la forma encara no ha estat fixada totalment; mentre que les variants expandides ho són que el concepte no està fixat, en el sentit que sembla que no encaixi del tot amb la denominació. Aquest és el motiu que provoca que els usuaris afegixin especificacions al terme, encara que en realitat resultin totalment redundants, perquè el significat que aporten ja està recollit en la denominació normalitzada.

Finalment, les variants lèxiques de la base i de l'extensió creiem que són un reflex de la variació terminològica que podem trobar arreu, com a fenomen possible i probable que és, ja que, com afirma Cabré (1999a: 66), la variació és inherent al llenguatge i a la comunicació, tan general com especialitzada. Efectivament, per als casos que responen a aquest fenomen, podem identificar les causes que han provocat la variació:

- *disc dur / disc fix*. Aquesta variació respon clarament a una voluntat de distanciament entre marques comercials, com ja hem explicat.
- *programari de domini públic / programa de domini públic*. En aquest cas podem detectar una lleu variació conceptual, que probablement és la causa de la variació denominativa: *programari* és un terme genèric, col·lectiu i in comptable, mentre que *programa* és més específic, individual i comptable. El fet que cadascun d'aquests

termes només aparegui una única vegada al corpus fa necessari un estudi més aprofundit d'aquest cas normalitzat; de totes maneres, ens hem arriscat a considerar ambdues formes sinònimes perquè les hem considerades intercanviables contextualment:

☞ I què passa amb els **programes** “shareware” i **de domini públic**?

Hi ha programadors que, frustrats pel sistema en què vivim, regalen els seus programes. De veritat! Però hi ha truc: demanen que, si ens agraden, siguem honestos i els paguem una quantitat de diners. Com que no han de passar per tots els mecanismes tradicionals de venda, el preu és molt reduït (pot oscil·lar entre 1.000 i 10.000 pessetes). Quan reben els diners, aleshores ens remeten l'última versió del programa i el manual.

Altres programadors també regalen els seus programes, però no demanen diners en canvi. Ho consideren la seva modesta contribució a fer un món (informàtic) millor. Aquest programari gratuït és el que s'anomena *programari de domini públic*.

[Text 1]

- *adreça electrònica / adreça de correu electrònic*. En aquest exemple creiem que com a criteri a l'hora de normalitzar la denominació ha tingut preferència el sintetisme de la forma finalment normalitzada enfront del terme sintagmàtic més llarg. Per les característiques pròpies del procés de normalització terminològica¹⁹, entenem que no es poden aprovar totes les variants denominatives que es documenten d'un concepte, sinó que cal triar la que es considera més adequada, que en aquest cas va ser la més sintètica; aquest fet no treu, però, que variants com la que hem documentat o també *adreça de correu* siguin igualment vàlides com a alternatives denominatives catalanes.
- *unitat de disquets / unitat lectora / lector de disquets*. Les diverses variants que hem observat d'aquest concepte creiem que corresponen al reflex de diferents punts de vista del mateix objecte. Així, la denominació *unitat de disquets* posa l'èmfasi en l'objecte, mentre que *unitat lectora* i *lector de disquets* ho fan en la funció de l'objecte. La mateixa justificació que hem utilitzat per al terme anterior és útil per a aquest: els dos punts de vista són vàlids, perquè ambdós són reals i per tant possibles, però en el procés de normalització s'ha d'optar tan sols per un, mentre que els usuaris de la terminologia poden escollir entre totes les possibilitats, depenent dels seus interessos.

¹⁹ “L'estandardització terminològica organitzada és un mitjà per frenar la dispersió designativa, garantint així la precisió comunicativa entre els especialistes”. (Cabrè, 1992: 407).

Grau d'implantació inestable (GI 3)

Amb l'etiqueta d'*inestable* ens volem referir a aquelles unitats que encara estan en ple procés d'implantació en la llengua, de manera que objectivament, en vista de les dades, encara no es pot saber amb seguretat quin camí definit poden prendre les denominacions, encara que sembla que la majoria estan ben encarades per a finalitzar el procés de normalització amb èxit.

Sovint es tracta de denominacions catalanes que s'han adoptat com a alternativa a manlleus que ja estaven força estesos en l'ús, de manera que la pressió de la forma de la llengua d'origen és molt forta. Tanmateix, sembla que el terme català normalitzat s'utilitza cada cop més. Aquest és el cas, per exemple, de termes com ara *programari*, *maquinari*, *correu electrònic*, *agent*, *aranya*, *fòrum*, *en línia* o *miniaplicació*, que han de competir amb els manlleus *software*, *hardware*, *e-mail*, *robot*, *spider*, *newsgroup*, *on-line* i *applet*, respectivament.

Entre les denominacions d'aquest grup també hi trobem casos com els que hem descrit per al GI 4, on el terme normalitzat concorre amb altres variants lèxiques de l'extensió (principalment) menys sintètiques. És a dir, que a l'hora de normalitzar el concepte es va optar per la forma sintagmàtica més curta per afavorir-ne la implantació. És el cas de *proveïdor d'Internet*, que concorre amb altres variants més descriptives (*proveïdor d'accés a Internet*, *proveïdor de serveis*, *proveïdor de serveis a Internet*, *proveïdor de serveis d'Internet*), i el de *bústia electrònica*, que té variants lèxiques formalment molt semblants a les que hem localitzat per a *adreça electrònica* (*bústia de correu*, *bústia de correu electrònic*).

Grau d'implantació baix (GI 2)

En aquest grup hi trobem essencialment termes que han de combatre la pressió del manlleu anglès per a implantar-se. Aquesta, però, sembla una empresa difícil, ja que si ens fixem en les actes del Consell Supervisor, que ens donen una idea aproximada de l'època en què van ser normalitzats, veiem que com a mínim ja fa a l'entorn de dos anys que el terme normalitzat més recentment es va aprovar (*consulta*: acta CS 366), i fins a gairebé sis anys el més antic (*enllaç*: acta CS 288/289). Per tant, sembla difícil aspirar a una implantació total del terme normalitzat, sobretot en el cas del que fa més de cinc anys que va iniciar el procés de normalització.

Grau d'implantació mínim (GI 1)

Per a la majoria de termes que s'inclouen en aquest grup no hem documentat cap vegada l'ús de la forma normalitzada pel Consell Supervisor del Termcat, i per aquest motiu tenen un grau d'implantació mínim.

Malgrat que en algun cas sí que observem la situació en què s'utilitza sobretot la forma manllevada de l'anglès en perjudici de la forma normalitzada, el problema de la majoria d'aquests termes també és que no tenen una denominació estable, sinó que presenten molta variació, i per les dades que hem extret del corpus, sembla que la normalització no ha contribuït a reduir-la.

Per a exemplificar aquesta situació, és especialment sorprenent el cas del terme normalitzat *bloc*, ja que presenta molta variació denominativa, fins i tot entre diverses formes manllevades. En aquest exemple, malgrat que el terme normalitzat es troba també documentat, la variabilitat és tan gran, que el resultat final de la implantació és pèssim: trobem sis concurrents del terme, tots variants lèxiques completes. Dues variants són formes manllevades directament de l'anglès, sense adaptar (*weblog*, *blog*), una altra és un manlleu adaptat de la forma castellana (*bitàcola*), dues altres són calcs lingüístics també de l'anglès (*diari interactiu*, *ciberdiari*) i l'última és una variant reduïda d'una d'aquestes variants lèxiques que hem comentat (*diari*). Tots aquests concurrents estan tan allunyats del terme normalitzat, que el grau d'implantació que els hem atorgat ha estat baix, la qual cosa ha contribuït a què el grau d'implantació final per al terme sigui mínim.

També hem de tenir en compte que entre les unitats d'aquest grup GI 1, n'hi ha que tenen una freqüència d'aparició molt baixa en el corpus, de manera que és molt difícil extreure'n generalitzacions. Això passa, per exemple, amb el terme *fitxer adjunt*, per al qual hipotetitzariem un grau d'implantació alt, si prenem com a referència el grau d'implantació dels seus components (que també són termes independents normalitzats): *fitxer* hem comprovat que té un grau alt d'implantació (GI 4,5), i sembla que *adjuntar*, encara que no es troba entre les unitats que hem controlat, també seguiria aquesta

tendència²⁰. Tanmateix, en el nostre corpus només hem documentat la variant lèxica de la base *document adjunt*, però només una sola ocurrència. Aquest fet és el que ens duria a prendre amb molta precaució els resultats de la implantació, si no a descartar-los definitivament com a vàlids.

Sigui com sigui, i a pesar de l'exemple que hem comentat (*bloc*), el factor que contribueix a què el conjunt de termes d'aquest grup tingui un grau d'implantació tan baix és el fet que el terme normalitzat no s'utilitza, o almenys no l'hem documentat.

Grau d'implantació nul (GI 0)

Tots els termes que han estat etiquetats en aquest grup presenten la mateixa situació: la forma normalitzada no ha estat documentada en cap cas, i en canvi el concurrent que s'utilitza és sempre un manlleu, que en la majoria de casos correspon a la llengua d'origen del terme, és a dir, l'anglès.

També és interessant de destacar el fet que el manlleu acostuma a concórrer amb una variant expandida de la mateixa forma manllevada. Així, per exemple, trobem *docking station* al costat de *unitat docking station* (pel cas normalitzat *estació d'acoblament*), *shareware* i *programa shareware* (per *programari de prova*), *trackball* i *ratolí de trackball* (per *ratolí de bola*). En tots els casos, hem etiquetat aquestes variants com a formes també manllevades, perquè hem considerat que es tractava de variants expandides del manlleu.

Creiem que el fet que els usuaris es vegin obligats a especificar el manlleu amb un terme hiperònim és un símptoma que el concepte no està clarament definit i identificat amb la forma manllevada únicament, de manera que cal concretar-ne el significat amb l'afegiment d'una unitat catalana. Pensem que aquesta situació pot contribuir a la substitució del manlleu per una forma catalana, que podria ser la normalitzada.

5.3 Tendències observades

Un cop realitzada l'anàlisi detallada de cadascun dels graus d'implantació (GI), podem fer un repàs de les tendències més generals que hem observat:

²⁰ Ens arrisquem a afirmar-ho perquè és un verb que té unes característiques molt semblants a altres verbs que hem analitzat, com ara *emmagatzemar* o *enregistrar*, que ja existien en la llengua catalana amb un significat similar en altres àrees d'especialitat, i fins i tot ja eren verbs normatius.

- Els principals mecanismes de formació de termes normalitzats que sembla que contribueixen a la òptima implantació en l'ús són:
 - o El manteniment del manlleu sense adaptar, és a dir, en la seva forma original, majoritàriament anglesa.
 - o L'adaptació fonètica i ortogràfica de les formes manllevades a la fonètica i la grafia catalanes.
 - o L'aprofitament d'una paraula catalana, ja existent en una altra àrea d'especialitat amb un significat similar, a la qual es restringeix el significat per a aplicar-lo al camp de la informàtica i de les TIC.
- També assoleixen un grau d'implantació alt aquells termes que es normalitzen juntament amb un sinònim complementari, que és el que a la pràctica té més freqüència d'aparició.

Hem volgut posar èmfasi en el fet que no és un impediment per a la seva correcta implantació que els casos normalitzats presentin variació denominativa, ja que de fet aquest és un fenomen inherent al llenguatge. Al cap i a la fi, la terminologia és llenguatge, i el llenguatge és variat; per tant, la terminologia participa dels mateixos paràmetres de variació. Així ho afirma Cabré en el marc de la Teoria Comunicativa de la Terminologia:

El silencio sobre la variación formal y conceptual de las unidades especializadas, variación inherente al lenguaje y a la comunicación tanto general como especializada, ha generado un método de trabajo de base prescriptiva presentado como válido para todo tipo de investigación, independientemente del tema de trabajo, de sus finalidades, de los contextos en que se realiza y de la tipología lingüística. (Cabré, 1999a: 66).

No obstant això, també hem pogut constatar que la variació ortogràfica i morfosintàctica sembla indicar el fràgil establiment del terme normalitzat en els discursos especialitzats. I de manera semblant, la variació per allargament també hem vist que podria ser un símptoma de la no-identificació del concepte amb la forma normalitzada concreta, ja que cal una especificació per acotar-ne el significat. Aquestes situacions, per tant, denoten el poc grau d'establiment en l'ús que han assolit les denominacions per a fer referència als conceptes corresponents, encara que creiem que aquesta és tan sols una fase prèvia per a la implantació definitiva de la forma normalitzada, ja que la redundància (especialment en el cas de les variants expandides) entra en contradicció

amb les característiques del discurs especialitzat, que es caracteritzen per la seva concisió, entre altres trets:

[en referència a les comunicacions científicotècniques] (...) es tracta de textos concisos (que tendeixen a ser poc redundants), precisos (que tendeixen a no presentar ambigüitat) i despersonalitzats (que són poc emotius). (Cabré, 1992: 137).

I per aquest motiu considerem que, malgrat tot, el grau d'implantació d'aquestes unitats és elevat.

Per la seva banda, considerem que la variació per reducció i la variació gràfica són dos fenòmens inherents al llenguatge, que contribueixen a complir amb els principis d'economia i sintetisme, aquest darrer força buscat sobretot en els camps científics i tècnics.

Pel que fa a la terminologia que hem constatat que a hores d'ara ha assolit un grau d'implantació més baix, o nul, hem observat que hi ha un conjunt de factors que hi podrien influir, com ara els següents:

- Moment de la normalització. En alguns casos hem observat que l'ús generalitzat del manlleu podria ser degut al fet que quan el Consell Supervisor va decidir intervenir en el curs normal d'introducció del terme en la llengua catalana, és a dir, quan va engegar un procés de normalització per al cas concret, ja estava massa introduït en la llengua amb la forma manllevada, i l'alternativa catalana proposada no ha tingut prou força per a substituir-ne l'ús. De fet, quan els especialistes incorporen un manlleu, sovint es resisteixen a substituir-lo per una altra forma, a no ser que tinguin una forta consciència lingüística. En aquests casos creiem que potser caldria intentar adaptar el manlleu a la grafia catalana, ja que sembla que així aquesta forma adaptada tindria més possibilitats per a substituir la forma manllevada, que encara resulta més estranya a la llengua, pel fet que pot contenir grafies estrangeres.
- Gran influència de la forma original. Aquest factor, de fet, està molt relacionat amb el punt anterior: l'adopció d'un manlleu per a fer referència a un concepte és difícil de substituir per una forma catalana.
- Gran influència de les opcions adoptades en llengua castellana. Sovint, la poca implantació de la forma proposada en el procés de normalització es deu al fet que s'allunya de la que s'utilitza en llengua castellana. Els usuaris tendeixen a utilitzar

aquesta darrera en substitució del manlleu anglès en comptes de recórrer a la forma catalana proposada pel Consell Supervisor.

- Poca freqüència d'aparició del cas en el nostre corpus. Aquest és un factor extern a la normalització, però que també cal que tinguem en compte a l'hora d'extreure conclusions. En alguns casos, el baix nombre d'ocurrències que hem documentat per a algunes unitats fa que els valors obtinguts siguin poc representatius de la realitat, de manera que no ens podem guiar per aquestes dades per a extreure generalitzacions, ja que poden resultar errònies.

6 Conclusions

Per a la confecció d'un panorama general sobre la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana hem hagut d'establir, en primer lloc, una metodologia d'anàlisi de la implantació, la qual cosa constitueix la major aportació científica d'aquest treball de línia.

Des de l'inici de la tasca de normalització de la terminologia catalana el 1986, no s'havia dut a terme cap anàlisi de la seva implantació, fora d'algun estudi esporàdic sobre termes concrets (De Yzaguirre et al., 2001). En el nostre treball, hem establert una metodologia sistemàtica d'anàlisi, basada en una escala d'implantació de la terminologia en l'ús que conté tots els comportaments terminològics que podem trobar per a cada cas normalitzat pel Consell Supervisor del Termcat. El mètode que proposem consisteix a atorgar un grau d'implantació a cada cas normalitzat, d'acord amb els comportaments terminològics que presenta en l'ús real.

Aquesta metodologia ens ha permès de confeccionar un panorama general sobre la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana en el camp de la informàtica i de les TIC. Malgrat que el corpus que hem constituït per a aquest treball és restringit (tant en quantitat com en varietat), creiem que és suficient per a demostrar que la nostra idea prèvia sobre el tema que ens ocupa és certa. Efectivament, a partir de l'anàlisi de les dades podem concloure que el grau d'implantació dels termes normalitzats pel Consell Supervisor del Termcat és heterogeni.

La diversitat de graus detectats, que oscil·len entre l'èxit i el fracàs de la normalització, ens ha permès d'extreure algunes conclusions preliminars sobre els elements que influeixen en la implantació, tant positivament com negativament, a partir de l'observació i l'anàlisi de les característiques lingüístiques i extralingüístiques dels termes.

En resum, els factors principals que hem observat que contribueixen a l'òptima implantació de la terminologia normalitzada són els següents:

- Proximitat al manlleu anglès: manteniment del manlleu original, manteniment de la sigla original o adaptació del manlleu a la fonètica i a la grafia catalanes.
- Antiguitat en l'ús del terme, encara que sigui en una altra àrea d'especialitat.

- Paral·lelisme amb altres llengües (principalment amb el castellà).

Per contra, els que de forma més evident obstaculitzen la implantació de la terminologia normalitzada són:

- Arrelament del manlleu en la seva forma original.
- Influència d'altres llengües (essencialment el castellà).

Al costat d'aquests factors, que són els més fàcilment generalitzables i esperables, hem pogut constatar altres situacions de variació terminològica que també influeixen en l'establiment definitiu de la terminologia normalitzada, i que poden ser tant motiu d'èxit com motiu de fracàs de la implantació.

Així doncs, les tendències principals que hem pogut extreure a partir de l'observació de les dades són prou engrescadores per a continuar investigant en el terreny de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana. Hem vist que els factors que influeixen en la implantació dels termes en l'ús són diversos i responen a tipus diferents de criteris, tant intrínsecs del propi terme (mecanisme de formació) com externs, referents a les característiques pròpies del llenguatge i del discurs d'especialitat (economia del llenguatge i concisió), al context social i lingüístic (moment de la normalització), o a l'estatus de la pròpia llengua en relació amb les llengües de comunicació internacional (amb referència a la influència que tenen l'anglès i el castellà en l'ús d'unes determinades formes). I també creiem que les característiques de l'àrea d'especialitat en la qual s'usen els termes, i altres condicions socials, culturals i lingüístiques poden influir en la major o menor implantació de la terminologia normalitzada.

Aquest treball simplement ha estat una exploració preliminar sobre el tema que ens ha permès d'establir una metodologia vàlida per a l'estudi de la implantació terminològica en llengua catalana i ens ha confirmat la necessitat de continuar la investigació en aquest terreny, que ha estat poc explorat fins al moment, però que sembla que ha de tenir molta repercussió en el constant desenvolupament de la llengua catalana. De manera que aquests factors que hem pogut observar amb l'anàlisi general que hem realitzat en aquest treball, i altres que creiem que també poden ser claus amb relació a la implantació, seran el principal objecte d'estudi del futur projecte de tesi.

7 Bibliografia

Auger, Pierre (1999). *L'implantation des officialismes halieutiques au Québec : essai de terminométrie*. Quebec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 37).

Cabré, M. Teresa (1992). *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.

Cabré, M. Teresa (1999a). *La terminología. Representación y comunicación*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Cabré, M. Teresa (1999b). «La normalización de la terminología en el proceso de normalización de una lengua: algunas precisiones». Dins Narvaja, E. (dir.). *Políticas Lingüísticas para América Latina. Actas del Congreso Internacional*. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires, Facultad de Filosofía y Letras, Instituto de Lingüística.

De Yzaguirre, Lluís; Tebé, Carles; Alonso, Araceli; Folguerà, Rosanna (2001). «El seguimiento de la implantación de términos vía Internet: estrategias de cálculo y control». Dins Correia, Margarita (ed.). *Terminologia e Indústrias da Língua. Actas do VII simpósio ibero-americano de terminologia*. Lisboa: ILTEC. 323-336.

Freixa, Judit (2002). *La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea del medi ambient*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Tesis, 3).

Freixa, Judit; Montané, Amor (en premsa): «Variación denominativa y biunivocidad en el lenguaje de las matemáticas». *Revista Española de Lingüística*.

ISO (1971). *Standardization vocabulary: basic terms and definitions*. Ginebra: ISO.

ISO (2006). *Overview of the ISO system* [en línia]. <http://www.iso.org/iso/en/aboutiso/introduction/index.html> [Consulta: 8 d'agost de 2006].

Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística. Parlament de Catalunya (DOGC 2553, de 9 de febrer de 1998; BOE 36, d'11 de febrer de 1998).

Martin, André (1998). *Les mots et leurs doubles : étude d'implantation de la terminologie officialisée dans le domaine de l'éducation au Québec*. Québec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 36).

Montoya, Brauli (2006). *La normalització i l'estandardització*. Alzira: Bromera. (Essencial, 7).

Quirion, Jean (2003). *La mesure de l'implantation terminologique : proposition d'un protocole. Étude terminométrique du domaine des transports au Québec*. Québec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 40).

Termcat (2006). *La normalització terminològica en català: criteris i termes 1986-2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Termcat (s. d.). *Termes catalans com a alternativa a manlleus* [en línia]. Barcelona: Termcat. <http://www.termcat.cat/productes/documents/critscp.pdf> [Consulta: 8 d'agost de 2006].

OBRES DE CONSULTA

Diccionari de la Llengua catalana [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995. <http://pdl.iecat.net/entrada/diec.asp> [Consulta: 8 d'agost de 2006].

Gran Diccionari de la llengua catalana [en línia]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003. <http://www.grec.net/home/cel/dicc.htm> [Consulta: 8 d'agost de 2006].

Termcat (2003). *Societat de la informació: noves tecnologies i Internet. Diccionari terminològic*. 2a edició. Barcelona: Termcat.

Termcat (2005). *Neoloteca* [en línia]. <http://www.termcat.cat/neoloteca/index.html> [Consulta: 8 d'agost de 2006].

CORPUS D'ANÀLISI

Gookin, Dan (1998). *PC per a principiants*. Barcelona: Pòrtic. [traducció i adaptació Thesaurus Serveis Documentals].

Graells Costa, Jordi (2005). *Innovar x Internet. Manual per a innovar serveis per Internet*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració.

Corpus Tècnic de l'IULA [en línia]. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. <http://bwananet.iula.upf.edu/> [Consulta: agost de 2006].